

Vážená paní Havlová, vážený pane profesore Jařabe, vážené dámy a pánové, vzácní hosté, milí přátelé!

Při dnešní slavnostní příležitosti se sluší připomenout to, čím se Cena Vize 97 Václava a Dagmar Havlových již od svého založení liší od jiných ocenění, udílených významným osobnostem. Cena Vize měla původně zaplnit prostor, jenž ve světě oficiálních poct a vyznamenání citelně chyběl a stále do značné míry chybí: respekt a uznání těm, kdož se navíc ke svému přínosu vědě, literatuře, umění či filosofii významně zasloužili o propojení různých oblastí lidského poznání, o netradiční pohled na zkoumané jevy, o tvůrčí využití exkurzí do neznámých světů, jež jsou redukcionistickou vědou leckdy správně, ale často příliš zkratkovitě a povrchně odbyty jako iracionální a nevědecké, ačkoli nepochybně významně ovlivňují naše bytí.

Toto poslání Ceny Vize symbolicky koresponduje také s místem, kde se její slavnostní předávání odehrává, s Pražskou křižovatkou. Pražská křižovatka, založená po zahájení rekonstrukce kostela svaté Anny v Praze na Starém Městě počátkem 21. století, byla svými zakladateli a tvůrci zamýšlena jako místo, kde se protínají cesty poutníků, myšlenkové proudy, kde se tříbí názory, setkávají kultury a kudy kráčí historie. Vždyť na tomto místě stál klášter dominikánek, sídlili zde templáři, donátory kostela byli mimo jiné král Jan Lucemburský a Eliška Přemyslovna, za svých pražských studií zde hrával slavný německý operní skladatel Christoph Willibald Gluck (1714-1787), v 19. století zde fungovala tiskárna Jana Ferdinanda Schönfelda, jenž vydával Císařské a královské poštovské noviny a byly zde i byty, kde pobývala například i známá autorka podještědských románů, Karolina Světlá.

Program dnešního slavnostního dne naplňuje odkaz Pražské křižovatky i vizi Nadace Václava a Dagmar Havlových v obou svých částech. Téma dopolední diskuse s názvem Amerika u nás a v nás je výsostně transkulturní a dialektické. Vezměme si jen názvy jednotlivých kapitol knihy, jež byla naší diskusi podkladem: Mezi realitou a literaturou, Mezi tavicím kotlem, kulturním pluralismem a multikulturalismem či Přímé a křivolaké cesty i slepé uličky na Poundově mapě poznání.

Tato témata vystihují i odborný profil a osobnost autora textu a letošního laureáta Ceny Nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Josefa Jařaba, který se narodil před 81 lety na jiné křižovatce dějin - v Kravařích ve Slezsku. Snad právě tamní sudičky mu daly do vínku tolik pochopení pro nezvyklé, nám vzdálené, ba i cizí světy. Kravaře byly místem, kde mnozí lokální patrioti měli v době záhy po Josefově narození na vybranou – buď si prostřelit vlastní nohu jateční pistolí nebo narukovat do Wehrmachtu. Jařab vzpomíná¹: „Moje první filologické překvapení přišlo v mých šesti letech, kdy jsem nemohl pochopit, proč jazyk, který mi až do těch šesti let zcela postačil ke komunikaci s maminkou a kamarády, se všemi sousedy v okolí i v místních obchodech,

¹ Josef Jařab: Amerika u nás a v nás. KNIHOVNA CENY NADACE DAGMAR A VÁCLAVA HAVLOVÝCH VIZE 97, SVAZEK 20, 2018

má najednou být považován za ne dostatečný nástroj v mém školním vzdělávání... Ano, Hlučínsko, to byl Reich – a my tak nastoupili ke vzdělávání v němčině. Pak přišla fronta a po ní třetí třída. A my, malí Hlučníáci museli nejdříve zvládnout systém a normy dalšího cizího jazyka, totiž češtiny, než se nám mohl stát mateřštinou, ‘tím krevním oběhem duše, z něhož se rodí a v němž kolují naše myšlenky’, jak to pěkně pojmenoval americký básník a lékař Oliver Wendell Holmes“.

Tato zkušenost a zároveň mimořádný zájem o blízké i vzdálené světy učinily z Jařaba nakonec profesora anglické a americké literatury na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde od roku 1989 do 1997 působil také jako první svobodně zvolený rektor v zemi. Jařabova škola byla za reformní výsledky v roce 1996 vyznamenána mezinárodní Cenou Hannah Arendtové.

V letech 1997–1999 byl pak Jařab rektorem Středoevropské univerzity v Budapešti a ve Varšavě.

Po roce 1990 Jařab založil Českou a slovenskou asociaci amerikanistů a v období 2000–2004 byl prezidentem Evropské asociace amerikanistů. Jako nestraníkem byl zvolen dvakrát do Senátu PČR, kde byl po čtyři roky předsedou Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost. Jako senátor byl též členem Parlamentního shromáždění Rady Evropy, kde působil hlavně ve Výboru pro kulturu, vzdělávání a vědu, jehož byl místopředsedou.

Je členem českého PEN-klubu, Obce spisovatelů, zakládajícím členem Učené společnosti ČR a od založení konferencí Forum 2000 patřil k jejich organizátorům a aktivním účastníkům. Byl rok členem Rady České televize, byl členem Českého výboru pro UNESCO, prvním předsedou české Fulbrightovy komise. Po několik let byl předsedou Česko-polského fóra organizovaného Ministerstvem zahraničí ČR. Je autorem, spoluautorem nebo redaktorem asi čtyřiceti knih převážně o literatuře a o vysokoškolském vzdělávání.

Přednášel nejméně ve třiceti zemích světa, badatelsky a pedagogicky působil na New York University, Brandeis University, Harvard University a Linfield College v USA. Je nositelem čestných doktorátů ze dvou amerických a jedné anglické univerzity. Je předsedou sdružení profesorů Filozofické fakulty UP Societas cognitorum. V roce 2006 ovdověl. S manželkou Zdeňkou mají dva syny.

Jařabovu zodpovědnost k věcem veřejným lze možná stručně vystihnout citátem z jeho textu *Rektorská rozpomínání*², kde při hodnocení časného polistopadového vývoje prozíravě praví: „Nerozdělujeme se až příliš brzy znovu na „my“ a „oni“? A známe identitu jedněch a druhých? Nesměřují politické strany, zejména ty nejsilnější, k vytváření mocenských mafií? Jak je to možné, že více než deset procent voličů stále zajišťuje komunistům pohodlná poslanecká křesla? Jak se to stalo, že několik jedinců tak zbohatlo, že jsou z nich miliardáři? Jak se dnes rozumí morálce? A jsme už schopni podívat se na sebe kriticky do zrcadla?“

Jařab v roli rektora, ale i amerikanisty přivedl do našich končin a zejména pak na univerzitu do Olomouce největší postavy dvacátého století. Setkal se

² Josef Jařab: *Rektorská rozpomínání*, Univerzita Palackého v Olomouci, 2018

s Janem Pavlem II, přivedl k sobě domů Allena Ginsberga, Laureáty Nobelovy ceny Czesława Miłosze a autora Pána much Williama Goldinga a početné řady dalších. Pro Literárky zpracoval rozhovor s Arthurem Millerem, který přijel do Prahy na světový kongres PEN-klubu, v Brně zase diskutoval s Johnem Updikem a Kurtem Vonnegutem.

V poslední době často slýcháme o mezinárodních vědeckých úspěších olomoucké univerzity. Bylo by nespravedlivé nepřipomenout, že u zrodu mezinárodní reputace Univerzity Palackého stál právě Jožka Jařab, bez jehož charismatu a mimořádných kontaktů v anglosaském světě by návrat tohoto vysokého učení do světového univerzitního společenství postupoval mnohem pomaleji.

S nástupem svobody začal Jařab svou odbornost znalce americké a anglické literatury nejen ovládat, ale také autenticky žít. Možná právě proto patří k těm, pro než je svoboda hodnotou z nejvyšších. Je třeba o ni neustále pečovat, bojovat za ni a bránit ji, neboť je ohrožena i v dobách, kdy si to méně prozíraví jedinci neuvědomují nebo nepřipouštějí.

Když v r. 2012 Jařab přejímal Cenu Františka Palackého, zamyslel se ve své přednášce nad tím, zda proměna současného světa se skutečně odehrává tak, jak je svými kritiky popisována (cituji): „Zkráceně řečeno, podle mnohých kritiků současnosti je nepříznivě vnímán vývoj znamenající odklon od slova k obrazu, příklon od hloubky k povrchu, od kontinuity a trvalejšího uspořádání představ o světě k fragmentaci a rozhození mozaiky, která něco znázorňovala, do skládačky bez jakékoliv předlohy, k povýšení imitace reality nad realitu samu. Pojem *simulacrum* se od svého původního významu, kdy byl vyjádřením napodobení boha či božstva, stal pro Jeana Baudrillarda, Frederica Jamesona, ale i Umberta Eca výrazem hyperreality, která je násobkem reality, ale už bez nutné vazby na původní, tedy násobenou hodnotu. A tak dřívější víceobsažný symbol může současnost nahradit třeba i jen odleskem povrchu jednoho z původních významů. Některé myšlenkové konstrukty vycházející z kritiky současného stavu světa ledaco vysvětlují, jiné situaci možná dále komplikují. Myslím, že nejsem předpojatý, když řeknu, že by nejspíše Ferdinand de Saussure musel nejednou žasnout nad tím, kam až se někteří postmoderní sémiotici ve svých úvahách a intelektuálních spekulacích dostali.“

Tento povzdech charakterizuje Jařabovu skepsi vůči ukvapeným soudům, jeho důvěru v sílu lidské kultury i v „mravní zákon v nás“.

Jestli se v našem polistopadovém Pantheonu objevila velká osobnost univerzitního světa evropského a transatlantického rozměru, jež si nade vši pochybnost už dávno zaslouží býti oceněna a třeba i proti své vůli nasvícena v záři reflektorů, pak je to nepochybně milý hlučinský rodák s kamarádsky oduševnělou tváří i způsoby, znalec americké literatury a kultury, charismatický rektor dvou slovatných učení, zanícený homo politicus, zodpovědný manžel a táta, zábavný společník a dobrý kamarád, Jožka Jařab. Q.B.F.F.F.